

UPPSALA
UNIVERSITET

Box 256
751 05 Uppsala

Handläggare
Christer Waldenström

Besöksadress
Segerstedthuset,
Dag Hammarskjölds väg 7

Telefon
018-471 82 21

Webbplats
www.uadm.uu.se

E-post
christer.waldenstrom@uadm.uu.se

2019-10-15

UFV 2019/1271
Ku2019/00550/KO

1(5)

Yttrande över rapporten **Demokratis skattkammare – Förslag till nationell biblioteksstrategi**

Uppsala universitet (UU) har ombetts yttra sig över rapporten *Demokratis skattkammare- Förslag till nationell biblioteksstrategi*.

UU välkomnar regeringens initiativ att ta fram en nationell strategi med långsiktiga målsättningar för kvalitetsutveckling av biblioteksväsendet. Vi förutsätter att fortsatt beredning sker i dialog och samverkan med utbildningsdepartementet.

Universitetet har under hösten 2018, genom universitetsbiblioteket och Institutionen för ABM lämnat synpunkter på ett tidigare utkast av strategin och vi konstaterar att flera av våra synpunkter har arbetats in i föreliggande förslag.

Inledande synpunkter:

Den föreslagna nationella biblioteksstrategin berör flera centrala och viktiga utvecklingsområden, men huvudsakligen genom att beskriva ett nuläge. UU anser att strategins ansatser behöver utvecklas vidare och förslagen konkretiseras. Den slutliga strategin bör koncentreras till ett mindre antal nationella, resursatta utvecklingslinjer kring övergripande infrastrukturfrågor. Därutöver bör fokus vara förslag till åtgärder för ökad samverkan och resursdelning mellan centrala myndigheter och enskilda bibliotek. Behovet av och förutsättningarna för praktiskt samarbete är som vi bedömer det särskilt stora mellan biblioteksmyndigheten och de större universitetsbiblioteken. Kraften i hela forskningsbibliotekssektorn kan tas tillvara genom att starka noder ges ansvar för vissa nationella lösningar.

UU anser att strategin genomgående bortser från bibliotekens olika huvudmannaskap. Det finns givetvis gemensamma intressen för hela bibliotekssektorn, men också frågor som kräver skilda lösningar. Det kommande arbetet med att förverkliga strategin får, som vi bedömer det, större effekt om den strategiska riktningen – och därpå följande satsningar – preciseras för respektive bibliotekstyp. Utifrån det ökar också tydligheten kring vad som är relevant samverkan inom hela sektorn.

UU anser vidare att strategin i allt för hög grad utgår från nationalbibliotekets perspektiv. Vid universitet- och högskolor är biblioteket en central del av utbildningens och forskningens infrastruktur. Det innebär att allt arbete och all utveckling som sker måste ha sin utgångspunkt i utbildningens och forskningens behov. På motsvarande sätt måste rimligen utveckling av andra bibliotekstyper utgå från respektive verksamhets förutsättningar och behov. En central myndighet som Kungliga biblioteket kan inte ensamt driva utvecklingen framåt, däremot fungera som pådrivare och samordnare i olika frågor.

Strategins förslag kring ökad tillgänglighet och digitalisering:

UU delar uppfattningen att de offentligt finansierade biblioteken är en gemensam resurs som så långt möjligt bör göras tillgänglig för alla. Arbetet med, och strävan mot, öppen tillgång är och bör vara högt prioriterat. Samtidigt finns särskilda ändamål och uppdrag för respektive bibliotekstyp vilka måste vara utgångspunkt för de reformer som strategin leder fram till.

Strategins ambition om att så mycket information och litteratur som möjligt ska tillgängliggöras fritt och digitalt för alla är således lovvärd, men slutsatserna i strategin kring detta är allt för allmänt hållna. Olika bibliotekstyper har olika behov, allt från en fungerande affärsmodell för e-böcker på folkbiblioteken till digitalisering av äldre och nyare samlingar på universitetsbiblioteken. UU anser att man i strategin måste klargöra vilka *olika* insatser som krävs.

För universitet- och högskolebibliotek måste en övergång till fri tillgång till publikationer och öppna data ske med forskningens villkor i centrum. En total övergång till open access-publicering kommer att få långtgående konsekvenser för svenska lärosäten och svensk forskning. Hur, och med vilken tidplan en sådan omställning ska ske behöver noggrant utredas och konkretiseras.

Det finns för universitet och högskolor en rad omständigheter att beakta i övergången till open access publicering, vilka inte alls berörs i förslaget. Forskarnas möjlighet att själva bedöma vad som är de mest fördelaktiga publiceringsformerna för meritering till akademiska anställningar och publiceringens påverkan på ranking av lärosäten och därmed möjligheter till rekrytering av internationella studenter och forskare är bara ett par exempel. Vad gäller öppen tillgång till forskningsdata är frågan än mer komplex med såväl tekniska, juridiska som etiska frågeställningar av central betydelse.

UU efterlyser även ytterligare utredning och konkretisering vad gäller finansieringen av en reform av detta slag. De stora kostnader en omställning för fri tillgång till publikationer och data innebär, kommer inte att kunna hanteras av lärosätena själva.

Frågor kring öppen tillgång behöver således hanteras i ett större sammanhang som involverar hela vetenskapssamhället och inte som en isolerad biblioteksfråga. En övergång måste dessutom ske i en takt som tar hänsyn till rådande villkor och avtal så att inte lärosäten drabbas av skenande kostnader genom denna omställning.

UU anser också att strategin i sin beskrivning delvis bortser från det omfattande arbete som faktiskt redan sker vid biblioteken idag. Uppsala universitetsbibliotek har exempelvis en drivande och samverkande roll i arbetet dels med att digitalisera och tillgängliggöra kulturarvet i databasen Alvin, dels med DiVA som publicerar och arkiverar forskningspublikationer och studentuppsatser. Finansieringen är dock otillräcklig, något som behöver åtgärdas för att kunna öka ambitionerna på detta område.

Nationalbiblioteket Kungliga bibliotekets uppdrag och roll:

UU delar uppfattningen att Kungliga bibliotekets uppgift att stödja hela det allmänna biblioteksväsendet behöver förtydligas. Däremot delar vi inte uppfattningen att uppgiften behöver utökas. Kungliga biblioteket har redan idag de resurser som krävs för uppgiften. Den förändring som krävs handlar i första hand om hur man internt organiserar och leder arbetet. Kungliga bibliotekets huvudsakliga uppgift bör vara att ta ett samlat ansvar för att juridiska, tekniska och andra hinder för kvalitetsutveckling undanröjs. I övrigt måste arbetet ske nära biblioteken och med utgångspunkt i de resurser som finns där i form av medier, kompetens och kunskap om användarna.

UU anser vidare att Kungliga biblioteket behöver tydliggöra sina olika uppdrag som nationalbibliotek respektive central biblioteksmyndighet. Det finns en del inbyggda problem både med de dubbla uppdragen och med ambitionen att samla alla bibliotekstyper i en myndighet. Det ställer krav på tydlighet i organisation och styrning av myndigheten.

UU tillstyrker förslaget att prova möjligheten att omvandla Kungliga biblioteket från en enrådsmyndighet med insynsråd till en styrelsemyndighet. En styrelse ökar myndighetens kapacitet att göra väl avvägda val och prioriteringar med relevans för användare av alla typer av bibliotek och därmed för sektorn i stort.

Strategins förslag kring finansiering av bibliotekssektorn:

UU delar uppfattningen att den statliga finansieringen av bibliotekssektorn kan behöva utökas, dock alltid med utgångspunkt i bibliotekens olika huvudmannaskap och med fokus på långsiktigt hållbara satsningar. Det gäller i synnerhet medel för att öka takten i digitalisering av kulturarv och fortsatt digitalisering av vissa tjänster.

UU tillstyrker förslaget att Litteraturbanken bör få en permanent statlig finansiering. Däremot menar vi att en ökad statlig finansiering av digitala bibliotekstjänster i övrigt, dels måste ta större hänsyn till att bibliotekens behov är heterogena, dels utformas så att medlen hamnar så nära användarna som möjligt, det vill säga i huvudsak på de bibliotek som har kapacitet och kraft att bidra till konstruktiva lösningar och inte, som i förslaget, på den nationella myndigheten.

Kompetensförsörjning och fortbildning:

UU delar uppfattningen att det behövs fler bibliotekarier och att det behövs fler disputerade i biblioteks- och informationsvetenskap. Det är av största vikt att denna utbyggnad sker parallellt. Det råder idag en brist på bibliotekarier men också en stor brist på disputerade som kan utbilda nya bibliotekarier. För att säkerställa forskningsanknytningen i utbildningen vid en utbyggnad krävs ytterligare medel till forskning och forskarutbildning inom området.

En utbyggnad av grundutbildningen måste dock göras med hänsyn till rådande efterfrågan. En utbyggnad som resulterar i minskad konkurrens om platserna riskerar också kvaliteten.

UU tillstyrker förslaget om inrättande av ett oberoende fortbildningsinstitut för bibliotekarier. Ett fortbildningsinstitut är viktigt för säkerställa en hållbar och kontinuerlig kompetensutveckling för bibliotekarier och det har länge funnits ett stort behov av en sådan funktion inom biblioteksprofessionen.

Uppdraget är, som vi ser det, att skapa långsiktig samverkan mellan akademi och biblioteksområdet med syftet att stärka den vetenskapliga grunden inom biblioteksprofessionen. För bibliotekariekompetensen vid universitet- och högskolebibliotek krävs det också ett ökat tillgodogörande av andra kompetenser för att biblioteket ska kunna fullgöra sitt uppdrag, till exempel kunskaper om forskning och forskningsdata. Även detta behöver vara en utgångspunkt för ett utbildningsinstitut.

Uppsala universitet har tidigare anmält intresse till utbildningsdepartementet för ett huvudmannaskap för detta utbildningsinstitut. UU är ett brett universitet med såväl nödvändig spetskompetens som en bred generell kompetens i biblioteksfrågor. Därtill är Uppsala universitetsbibliotek ett av landets största forskningsbibliotek och kan utgöra en mycket viktig samverkanspartner i detta sammanhang.